

Tomasz Brzozowski*

RAPORTOWANIE ŚRODOWISKOWE. TEORIA I PRAKTYKA W ŚWIELE DOŚWIADCZEŃ MIĘDZYNARODOWYCH

1. Wstęp

W roku 2000 premier Wielkiej Brytanii Tony Blair wezwał największe przedsiębiorstwa notowane na londyńskiej giełdzie do publikowania rocznych raportów środowiskowych. Wezwanie to spotkało się z chłodnym przyjęciem, bo do końca 2001 roku tylko 76 z 350 przedsiębiorstw objętych indeksem FTSE odpowiedziało na wezwanie premiera. Obecnie podaje się, że raporty opublikowało 124 z 350 wspomnianych wyżej firm, a część deklaruje podjęcie działań w tym kierunku. Z przekonaniem, że największe przedsiębiorstwa powinny publikować raporty środowiskowe, Blair ponownie rzucił wyzwanie tym firmom, wyznaczając ostateczny termin na koniec 2005 r.¹

W tym samym czasie zrodziła się w Europie dyskusja nad koncepcją obligatoryjności raportowania środowiskowego, która ma swoich zwolenników i przeciwników. W stosunku do obowiązku publikowania raportów środowiskowych można wysuwać argumenty zarówno za, jak i przeciw. Nie do podważenia jest fakt, że przyniosłoby to korzyści w postaci publicznego informowania o wpływie przedsiębiorstwa na środowisko. Jednak istnieje obawa, że obligatoryjność ograniczy kreatywność i innowacyjność opracowywanych raportów, które są przecież istotnym narzędziem promocyjnym, kształtującym wizerunek firmy. Sugeruje się, że zapisanie obowiązku raportowania w systemie prawnym może sprowadzić ten proces na podstawowy, wymagany prawem poziom, chociaż nie powinno się tak stać, jeśli biznes uważa raportowanie środowiskowe za istotny, budujący przewagę

* Katedra Zarządzania Jakością i Środowiskiem Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu – Wydział w Jeleniej Górze.

¹ Informacje pochodzą z serwisu Environmental Data Services (ENDS) Ltd i są dostępne na stronach internetowych www.endsreport.com.

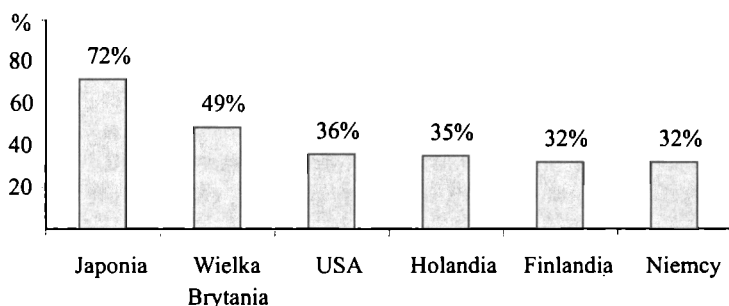
konkurencyjną element swojej działalności. Niektóre kraje europejskie, jak Dania, Holandia, Norwegia czy Francja, podjęły działania nakazujące przedsiębiorstwom zamieszczanie w rocznych sprawozdaniach finansowych informacji środowiskowych, przy czym dotyczy to przedsiębiorstw szczególnie uciążliwych dla środowiska. Sugerowanym przez stronę brytyjską rozwiązaniem jest przyjęcie jednolitego standardu raportowania opartego na wytycznych opracowanych przez organizację społeczną pod nazwą Globalna Inicjatywa na rzecz Raportowania (*Global Reporting Initiative – GRI*).

Publikowanie raportów środowiskowych ma swoje głębokie podstawy w postaci jednej z szesnastu zasad zawartych przez Międzynarodową Izbę Handlu w Karcie Biznesu. Zasada ta brzmi *zgodność i raportowanie* i zaleca się w niej:

- 1) mierzenie osiągnięć środowiskowych,
- 2) przeprowadzanie regularnych audytów środowiskowych i ocenę zgodności z wymaganiami,
- 3) okresowe dostarczanie stosownej informacji wszystkim stronom zainteresowanym działalnością przedsiębiorstwa.

Przesłaniem tej zasady jest kreowanie i utrzymywanie „zielonego” wizerunku przedsiębiorstwa, opartego na rzeczywistych efektach ekonomicznych i ekologicznych działalności środowiskowej [9, s. 36-37].

Praktyka publikowania raportów środowiskowych sięga roku 1989, kiedy to firma Norsk Hydro, w odpowiedzi na naciski społeczne, opublikowała swój pierwszy raport będący częścią strategii poprawy wizerunku firmy. Od tego momentu praktyka publikacji raportów rozpowszechniła się, powstało także wiele organizacji zajmujących się promowaniem tej idei. W raporcie z badań przeprowadzonych przez KPMG wskazano, że spośród 100 największych przedsiębiorstw w Wielkiej Brytanii 49% publikuje raporty dotyczące kwestii środowiskowych oraz społecznych. Jest to najwyższy wskaźnik w krajach europejskich, pozostający jednak zdecydowanie za Japonią (72%). Wśród 100 największych przedsiębiorstw w każdym z badanych 19 krajów najwięcej raportów pochodziło

Rys. 1. Odsetek przedsiębiorstw publikujących raporty spośród 100 największych firm w wybranych krajach

Źródło: [7].

właśnie z Japonii (por. rys. 1). Prawie połowa z 250 największych przedsiębiorstw świata publikuje corocznie raporty środowiskowe lub raporty zrównoważenia. Jest to liczba znacznie większa w porównaniu z 35% w 1999 r. [7, s. 14].

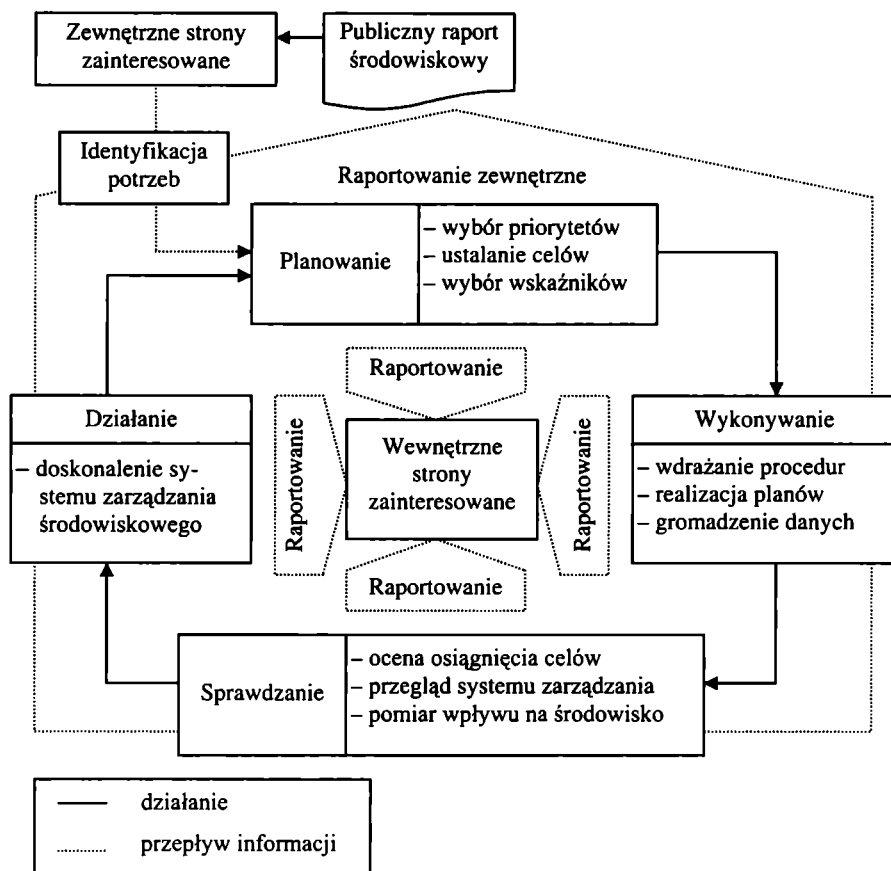
2. Raportowanie – funkcja zarządzania środowiskowego

Termin raportowanie środowiskowe można rozumieć jako wszelkie działania mające na celu przekazywanie informacji dotyczącej działalności środowiskowej. Efektem tych działań może być raport środowiskowy, czyli publicznie dostępny, niezależny dokument opisujący działalność środowiskową, wydawany dobrowolnie przez przedsiębiorstwo [3, s. 175]. Proces raportowania jest ściśle związany z pomiarem kluczowych charakterystyk środowiskowych i przepływem informacji środowiskowej wewnątrz organizacji. Dlatego powinien on stanowić integralną część systemu zarządzania środowiskowego, zapewniającego gromadzenie, analizę i przetwarzanie odpowiednich danych. Celem publikowania raportu środowiskowego jest przekazanie informacji środowiskowej odbiorcom, którzy tego oczekują. Z punktu widzenia odbiorców i ich potrzeb istotne jest dostarczenie informacji o odpowiedniej jakości, czyli informacji kompletnej, wiarygodnej, rzeczywistej i spójnej. Raport środowiskowy jest więc produktem, który powinien spełniać określone potrzeby jego odbiorców. Odpowiada to zasadzie orientacji na klienta, znanej z teorii i praktyki zarządzania jakością.

Na podwalinach zasad zarządzania jakością i zaleceń Karty Biznesu organizacja pod nazwą GEMI² opracowała podręcznik *Raportowanie środowiskowe w ramach kompleksowego zarządzania jakością*. GEMI wskazuje na konieczność budowania wewnętrznego procesu raportowania, który byłby ściśle zintegrowany z systemem zarządzania. Zewnętrznym efektem ma być raport dla stron zainteresowanych działalnością przedsiębiorstwa. Wdrożenie procesu raportowania wewnętrznego opartego głównie na mierzeniu osiągnięć środowiskowych powinno znacznie ułatwić raportowanie zewnętrzne. Osiągnięcie zamierzonych efektów raportowania środowiskowego GEMI warunkuje kilkoma czynnikami, wśród których na pierwszy plan wysuwa się zasada orientacji na klienta. GEMI wskazuje na to, że każda z grup odbiorców raportów ma odrębne potrzeby dotyczące informacji. Stąd istotna jest identyfikacja potencjalnych odbiorców raportu oraz ich potrzeb odnośnie do zawartości raportu.

Rysunek 2 obrazuje wewnętrzny i zewnętrzny proces raportowania zintegrowany z systemem zarządzania środowiskowego opartym na cyklu ciągłego doskonalenia.

² Global Environmental Management Initiative (GEMI) jest grupą wiodących korporacji światowych, które poprzez współpracę zamierzają promować ideę zarządzania środowiskowego i zrównoważonego rozwoju.

Rys. 2. Raportowanie w systemie zarządzania środowiskowego

Źródło: opracowanie własne.

3. Raport środowiskowy – wytyczne dotyczące zawartości

Wiele organizacji międzynarodowych zaangażowało się w opracowanie wytycznych dla raportów środowiskowych przedsiębiorstw, prezentując różne ujęcia tego problemu. W tabeli 1 zostały przedstawione wybrane organizacje i opublikowane przez nie przewodniki.

Za najbardziej kompleksowe wytyczne można uznać standard GRI. Powstał on w toku szerokich konsultacji z różnymi grupami zainteresowanych oraz testów w praktyce gospodarczej. Wytyczne z 2002 r. są udoskonaleniem pierwszej wersji z roku 2000. Trwające ciągle prace mają dać w efekcie kolejną zaktualizowaną wersję w roku 2004. Raporty zrównoważenia dotyczą kwestii ekonomicznych, środowiskowych i społecznych. Można je uznać za najbardziej rozwiniętą formę

raportowania osiągnięć przedsiębiorstw, które w swoich działaniach kierują się zasadami zrównoważonego rozwoju.

Tabela 1. Organizacje i wydane dokumenty

Organizacja	Tytuł publikacji	Rok wydania
GEMI	<i>Environmental reporting in a total quality framework. A primer</i>	1994
IRRC	<i>Environmental reporting and third part statements</i>	1996
WBCSD	<i>Measuring eco-efficiency. A guide to reporting company performance</i>	2000
DEFRA	<i>Environmental reporting. General guidelines</i>	2001
ACCA	<i>An introduction to environmental reporting</i>	2001
GRI	<i>Sustainability reporting guidelines</i>	2002

Źródło: opracowanie własne.

Raport środowiskowy, jest także integralną częścią systemu ek zarządzania i audytu (*Eco-Management and Audit Scheme* – EMAS). Rozporządzenie EMAS specyfikuje dość ogólne wymagania dotyczące raportu środowiskowego (nazywanego tutaj oświadczeniem). Oświadczenie to powinno w pełni odzwierciedlać zasadnicze elementy systemu zarządzania środowiskowego wdrożonego w organizacji. Oświadczenie środowiskowe w systemie EMAS podlega weryfikacji trzeciej strony i jest elementem decydującym o zarejestrowaniu organizacji w systemie. Rozporządzenie wskazuje, że informacje publikowane w deklaracji muszą być dokładne, możliwe do udowodnienia, reprezentujące efekty działalności środowiskowej oraz jednoznaczne w interpretacji.

Jednak w ogólnych ramach wszystkie wytyczne dotyczące struktury raportów środowiskowych są podobne. Podstawowe kategorie informacji zostały przedstawione w tab. 2.

Istotną pozycję w strukturze raportów mają wskaźniki osiągnięć. W przewodnikach różnych organizacji widać rozmaite podejścia do kwestii stosowania wskaźników. Z racji „zrównoważenia” raportu GRI dzieli wskaźniki na ekonomiczne, środowiskowe i społeczne, wyróżniając ponadto:

- wskaźniki kluczowe, mające zastosowanie dla większości organizacji i potrzeb stron zainteresowanych,
- wskaźniki dodatkowe, które mogą być przydatne ze względu na szczególne potrzeby organizacji lub interesariuszy (por. [12, s. 80-84]).

Światowa Rada Biznesu ds. Zrównoważonego Rozwoju (*World Business Council for Sustainable Development* – WBCSD) skupia się w swoim opracowaniu na rodzajach i sposobie obliczania wskaźników ekoefektywności, pozostawiając organizacji dowolność formy i zawartości raportu. WBCSD zaleca wykazywać

oddziaływanie na środowisko, w przeliczeniu na jednostkę produkcji, wartość sprzedaży lub wartości dodanej, między innymi w kwestiach: zużycia surowców nieodnawialnych i odnawialnych, emisji gazów cieplarnianych, wytwarzania zanieczyszczeń niebezpiecznych (por. [8, s. 31-32]).

Tabela 2. Zawartość raportu środowiskowego

Kategoria	Wyszczególnienie
Organizacja	Kluczowe charakterystyki Profil działalności i produktu Stosunki z interesariuszami
Raport	Profil, zakres i cele raportu
Strategia	Wizja Oświadczenie środowiskowe Polityka środowiskowa Opis celów i zadań środowiskowych
Zarządzanie	Struktura Opis systemu zarządzania środowiskowego
Wpływ na środowisko	Charakterystyka aspektów środowiskowych Opis działań w obrębie aspektów środowiskowych Zgodność z prawem
Wskaźniki osiągnięć	Wskaźniki środowiskowe Wskaźniki ekonomiczne Wskaźniki społeczne

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentów wymienionych w tab. 1.

Zalecenie Komisji Europejskiej z dnia 10 lipca 2003 r. (2003/532/EC) dotyczy stosowania wskaźników efektywności działań środowiskowych w celu przygotowania deklaracji zgodnej z rozporządzeniem EMAS. Wyróżniono tutaj trzy grupy wskaźników: wskaźniki osiągnięć operacyjnych, wskaźniki osiągnięć zarządczych oraz wskaźniki warunków środowiskowych (por. [2]).

Departament Ministerstwa Środowiska w Wielkiej Brytanii (*Department for Environment, Food and Rural Affairs* – DEFRA) dzieli wskaźniki na podstawowe (dotyczące zużycia wody, emisji gazów i generowania odpadów) oraz inne, odnoszące się do specyficznych potrzeb organizacji i jej interesariuszy. Dokonuje przy tym podziału wskaźników na:

- dane bezwzględne – wyrażone w jednostkach fizycznych,
- dane znormalizowane – wyrażone w jednostkach fizycznych przypadających na jednostkę produktu lub jednostkę pieniężną,
- wskaźniki trendu – pokazują zmiany oddziaływania na środowisko w czasie [6, s. 21-26].

DEFRA sugeruje, że dopiero kombinacja wymienionych wskaźników daje kompletny obraz wpływu przedsiębiorstwa na środowisko.

Niezależnie od struktury i zawartości raportu środowiskowego pozostaje kwestia sposobu udostępniania go odbiorcom. Tabela 3 prezentuje wady i zalety dwóch najpopularniejszych rozwiązań.

Tabela 3. Wady i zalety drukowanej i elektronicznej wersji raportu

	Sposób publikowania raportu	
	wersja drukowana	wersja elektroniczna
Zalety	• łatwość dotarcia do docelowych odbiorców • większa dostępność, szczególnie dla zewnętrznych odbiorców • skrócona wersja może być prezentowana na konferencjach i publikowana w prasie specjalistycznej	• oszczędza koszty publikowania • dociera do szerokiej publiczności (także międzynarodowej) • ma potencjał do prowadzenia dialogu z zewnętrznymi odbiorcami • może być aktualizowana w ciągu roku • umożliwia wybór poziomu szczegółowości i dostęp tylko do wybranych informacji
Wady	• generuje wysokie koszty publikacji • utrudnia spełnienie potrzeb różnych odbiorców w jednym dokumencie • może przedstawiać tylko zarys roczny	• zainteresowani mogą nie mieć dostępu do Internetu • generuje koszty utrzymania i aktualizacji

Źródło: [5].

Przeprowadzone badania pokazały, że koszty opracowania i udostępniania raportu w sieci Internet są znacznie niższe niż wydawanie twardych, drukowanych kopii raportów. Raporty w formie elektronicznej dostarczają przy tym informacji tej samej jakości i w porównywalnej ilości. Badania wykazały również, że istnieje mała zależność między wielkością przedsiębiorstwa i zawartością raportu a wydatkami na jego przygotowanie [11, s. 9-10].

Według opinii brytyjskich przedsiębiorstw najistotniejsze korzyści odniesione z publikowania raportów środowiskowych są następujące:

- 1) większe zaangażowanie wewnątrz organizacji,
- 2) lepsze zarządzanie środowiskowe,
- 3) wzrastająca świadomość zatrudnionych,
- 4) poprawa wizerunku,
- 5) dostarczanie informacji środowiskowych,
- 6) wzmocnienie dialogu z interesariuszami (por. (11, s. 15)).

Opierając się na doświadczeniach przedsiębiorstw skupionych wokół GEMI, organizacja ta wskazuje na zasadnicze korzyści wynikające z raportowania zewnętrznego, takie jak: odróżnienie się od konkurencji i zwrócenie na siebie uwagi różnych grup interesu, bezpośrednia komunikacja ze stronami zainteresowanymi, komunikowanie zaangażowania w ochronę środowiska zapisanego w ce-

lach i programach działania oraz dokumentowanie ekologicznych i ekonomicznych efektów podjętych działań (por. [5]).

4. Raport środowiskowy – studia przypadku³

Zasadniczym problemem związanym z realizacją tego punktu była dostępność raportów środowiskowych. Można przyjąć, że w dobie powszechnego korzystania i dostępu do sieci Internet strony WWW przedsiębiorstwa są najkorzystniejszym miejscem do udostępniania raportów, najlepiej w formie umożliwiającej pobranie. Znaczna liczba raportów jest rzeczywiście dostępna tą drogą, szczególnie w przypadku korporacji międzynarodowych czy też przedsiębiorstw japońskich. Okazuje się, że niewiele przedsiębiorstw zarejestrowanych w systemie EMAS wykorzystuje strony internetowe do umieszczania tam raportów. Te, które się na to zdecydowały, często nie proponowały anglojęzycznej wersji raportu, co z pewnością nie zadowala szerokiego grona odbiorców zewnętrznych.

Poniżej przedstawiona została krótka charakterystyka kilku raportów środowiskowych, różniących się od siebie w głównych założeniach i w sposobie prezentacji informacji środowiskowych.

Raport środowiskowy Arctic Paper Kostrzyn SA 2002

Przedsiębiorstwo jest pierwszym w Polsce, które wdrożyło system EMAS. Treść raportu za 2002 rok zawiera się w punktach charakterystycznych dla raportów EMAS, wynikających z wymagań rozporządzenia. Są to:

- 1) wprowadzenie – profil przedsiębiorstwa,
- 2) charakterystyka systemów zarządzania środowiskowego,
- 3) polityka środowiskowa,
- 4) opis procesu produkcyjnego realizowanego w firmie,
- 5) dane środowiskowe za rok 2002,
- 6) pozwolenia prawne,
- 7) opis aspektów środowiskowych,
- 8) cele i działania środowiskowe zrealizowane w roku 2002,
- 9) program środowiskowy przewidziany na rok 2003,
- 10) oświadczenie audytora.

W ciekawy, obrazowy sposób przedstawiono podstawowe wskaźniki środowiskowe, które przeliczone zostały na jednostkę produktu. Liczne wykresy prezentują zmiany wielkości emisji zanieczyszczeń w ośmioletnim okresie. Jest to istotne w raportach EMAS ze względu na główną zasadę ciągłego doskonalenia i konieczność wykazania ciągłego zmniejszania wpływu organizacji na środowisko. Wydaje się, że opisywany raport dobrze realizuje takie zadanie.

³ W tym punkcie dokonano analizy raportów środowiskowych dostępnych w wersji elektronicznej na stronach internetowych wymienionych przedsiębiorstw.

Raport środowiskowy TOYOTA North America 2003

Raport środowiskowy północno-amerykańskiego oddziału koncernu TOYOTA jest przykładem raportu **bazującego na cyklu życia produktu**. Na sześćdziesięciu stronach prezentuje dokonania firmy w dziedzinie ochrony środowiska, skupiając się na ekologiczności produktów w całym cyklu życia. Dokument składa się z następujących części:

- 1) profil korporacji,
- 2) zarządzanie środowiskowe,
- 3) cykl życia I: rozwój i projektowanie,
- 4) cykl życia II: produkcja,
- 5) cykl życia III: sprzedaż i dystrybucja,
- 6) cykl życia IV: recykling aut wyeksploatowanych,
- 7) partnerstwo i stosunki z interesariuszami.

W dokumencie w niewielkim stopniu prezentowane są wskaźniki osiągnięć, natomiast dużo miejsca poświęcono opisowi zarządzania środowiskowego, metod doskonalenia, działań (w tym rozwiązań technologicznych) mających na celu zmniejszenie wpływu na środowisko. TOYOTA w raporcie kształtuje swój wizerunek poprzez uwypuklenie parametrów produktów prezentujących wyższą jakość ekologiczną niż produkty konkurencyjne.

Roczny raport zrównoważenia ABB Group 2003

Raport grupy ABB jest **raportem zrównoważenia**, opracowanym ściśle według wytycznych GRI. Stąd też trzecia część jego objętości zawiera prawie wszystkie kluczowe wskaźniki osiągnięć z podziałem na ekonomiczne, środowiskowe i społeczne.

Zaangażowanie w problemy ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju potwierdzone zostało prezentacją podejmowanych przez ABB inicjatyw i uczestnictwa w licznych organizacjach międzynarodowych.

Dla podniesienia wiarygodności raportu ABB zleciło jego weryfikację. W efekcie podjętych działań, takich jak:

- 1) przeprowadzenie wywiadów z osobami odpowiedzialnymi za przygotowanie raportu,

- 2) wizytowanie wybranych oddziałów ABB,

- 3) studia nad otrzymanymi informacjami,

niezależny weryfikator potwierdził wiarygodność raportu, podkreślając między innymi skuteczność systemu gromadzenia i przetwarzania danych.

Raport zrównoważenia CREDIT SUISSE Group 2003

Jest to charakterystyczny raport, ponieważ dotyczy instytucji finansowej, a nie firmy produkcyjnej w ścisłym znaczeniu. Zwraca uwagę rozwinęta część społeczna raportu, odnosząca się do wszystkich stron zainteresowanych działalnością organizacji, czyli do pracowników, klientów, społeczeństwa.

Interesujące wydają się być wskaźniki środowiskowe zaprezentowane w raporcie, wśród których można wyróżnić:

- wskaźniki osiągnięć dla zarządzania środowiskowego – np. liczba specjalistów środowiskowych zatrudnionych na pełnym etacie,
- wskaźniki ekologiczności produktu – np. odsetek udzielonych kredytów rozpatrywanych pod względem ryzyka środowiskowego (dla CSG wynosi on 100%).

Do prezentacji ekologiczności działalności operacyjnej CSG wykorzystuje międzynarodowy standard dla banków. Stosowane wskaźniki są następujące:

- całkowite wewnętrzne zużycie energii w MJ,
- lotnicze podróże służbowe w kilometrach,
- całkowite zużycie papieru w tonach,
- całkowite zużycie wody do picia w m³,
- ilość generowanych odpadów w tonach,
- pośrednie i bezpośrednie zużycie energii w MJ,
- pośrednia i bezpośrednia emisja gazów cieplarnianych wynikająca ze zużycia energii w tonach.

Raport kończy lista organizacji, do których włączone jest CSG.

Raport środowiskowy i społeczny ELECTROLUX 2002

Dokument jest przykładem **raportu opartego na ekobilansie**. W szczegółowych tabelach przedstawione zostały strumienie materiałów na wejściu oraz strumienie odpadów na wyjściu procesu produkcyjnego, z wyszczególnieniem ze względu na sposób postępowania. Poza tym w raporcie przedstawione zostały trendy zużycia wody, energii i emisji CO₂ w postaci wykresów w latach 1992-2002. Odpowiednie wskaźniki zostały przeliczone na jednostkę wartości dodanej.

W pozostałej części raport firmy ELECTROLUX jest podobny do innych i zawiera opisy zarządzania środowiskowego i działań podejmowanych na rzecz ochrony środowiska i w obszarze społecznym.

5. Zakończenie

Wraz z rosnącą świadomością ekologiczną społeczeństw pojawia się potrzeba szerokiego informowania opinii społecznej o wielkości wpływu na środowisko spowodowanego działalnością przedsiębiorstw, jako głównych sprawców zanieczyszczania środowiska. Raporty środowiskowe są dobrym narzędziem realizującym takie potrzeby. Mogą jednocześnie wpłynąć na poprawę konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez kształtowanie „zielonego” wizerunku firmy i zwrócenie na siebie uwagi klientów poszukujących produktów przyjaznych środowisku.

Przeglądowy charakter artykułu świadczy o tym, że jest on dopiero wstępem do szerszych badań nad problematyką raportowania środowiskowego. W artykule nie został poruszony wątek powiązań między raportowaniem środowiskowym a sprawozdaniami finansowymi, chociaż związki takie istnieją. Potwierdzeniem tego są liczne rekomendacje włączania kwestii środowiskowych do sprawozdań finan-

sowych, a także organizowane przez Stowarzyszenie Akredytowanych Księgowych w różnych krajach coroczne konkursy na najlepszy raport środowiskowy.

Interesujące są także perspektywy rozwoju praktyki raportowania środowiskowego wśród polskich przedsiębiorstw. Potencjalne korzyści i koszty takich działań, widziane oczyma zarządów firm, będą miały decydujące znaczenie dla zwiększania się liczby raportów publikowanych przez przedsiębiorstwa zlokalizowane w Polsce. Tymczasem dostępnych jest kilka raportów głównie przedsiębiorstw sektora chemicznego. Dalsze badania w tym obszarze dadzą odpowiedź na pytanie, czy polskie firmy zainteresowane są okresowym publikowaniem raportów, a potencjalni odbiorcy oczekują tego rodzaju informacji.

Literatura

- [1] *An Introduction to Environmental Reporting*, ACCA 2001.
- [2] Commission Recommendation of 10 July 2003 on guidance for the implementation of Regulation (EC) No 761/2001 of the European Parliament and of the Council allowing voluntary participation by organisations in a Community eco-management and audit scheme (EMAS) concerning the selection and use of environmental performance indicators.
- [3] *Corporate Environmental Management*, Welford R. (red.), Earthscan Publications Ltd., London 1999.
- [4] *Environmental Reporting and Third Part Statements*, IRRC 1996.
- [5] *Environmental Reporting in a Total Quality Management Framework. A primer*, GEMI 1994.
- [6] *Environmental Reporting. General Guidelines*, DEFRA 2001.
- [7] *KPMG International Survey of Corporate Sustainability Reporting 2002*.
- [8] *Measuring Eco-Efficiency. A Guide to Reporting Company Performance*, WBCSD 2000.
- [9] North K., *Environmental Business Management. An Introduction*, ILO Geneva 1992.
- [10] Regulation (EC) No 761/2001 of The European Parliament and of The Council of 19 March 2001 allowing voluntary participation by organisations in a Community eco-management and audit scheme (EMAS).
- [11] *Report on a Survey of Environmental Reporting Costs and Benefits*, ENVIRON 2001.
- [12] *Sustainability Reporting Guidelines*, GRI 2002.
- [13] *Environmental Report EMAS Arctic Paper Kostrzyn SA 2002*.
- [14] *ELECTROLUX Environmental and Social Report 2002*.
- [15] *CREDIT SUISSE Group Sustainability Report 2003*.
- [16] *ABB Group Annual Report 2003. Sustainability Review*.
- [17] *TOYOTA North America Environmental Report*.

ENVIRONMENTAL REPORTING. THE INTERNATIONAL EXPERIENCE: THEORY AND PRACTICE

Summary

Environmental report is a publicly available document issued voluntarily by companies. This paper shows recommendations and requirements for environmental reporting process. Practice of publish environmental reports become more and more popular among companies. Some of reports were described and compared.